

„TŪKSTANTIS ŽVILGSNIŲ Į LIETUVĄ“

SUDIE, MANO VAIKYSTĖS DVARE!

INESA ANULYTĖ, Tauragės „Versmės“
gimnazijos IV c klasės maironietė

DARBO VADOVĖ: AUDRONĖ ANULIENĖ,
maironiečių būrelio vadovė

Iš kairės: mano senelė Dangutė Tamošaitienė, senelis Juozapas Tamošaitis, jų sūnus Darius savo Pirmosios Komunijos dieną, dukros Audronė (mano mama), Rita, prosenelė Bronislava Tamošaitienė, o kunigas – dabar jau vyskupas Jonas Kauneckas, kažkada klebonavęs Skaudvilėje. 1986 m.

Nuotraukos iš autorės archyvo

IŠ KUR AŠ?

Pirmiausia drąsiai pagalvoju, kad man tikrai ne gėda pasisakyti, kad esu kaimo mergaitė... O kaip klasėje kartais šaipomasi iš tų, kurie iš kaimo... O tie, kurie iš kaimo, visai stengiasi tai nuslėpti, kad tik išvengtų patyčių... Kvaila! Gal ir juokinga... Niekada net nemaniau bėgti nuo savęs, bijoti savo kilmės, slėpti savo įsitikinimus, nuomonę, pomėgius. Auginu kasas, neduriu ausų - ir vis dėlto nesijaučiu „atsilikusi“ nuo gyvenimo, nesijaučiu prastesnė už kitas mergaites, nors nesidažau, – o man kiti dalykai patinka, ir aš turiu savo pasaulį, gyvenu savo, o ne kitų, ne mados gyvenimą!

Gimiau, augau ir užaugau (man greit 18 m.) Norkiškės kaime (priedas 1). Tai nedidelis kaimelis, įsikūręs gražioje vietoje: šalia statūs skardžiai, pavasariais žydi kvapnios pakalnutės, baltuoja plukių galvelės, linksmi melodingai srovena per akmenis upė Ančia (priedas 2), ten stūkso kažkokie senoviniai mūro griuvėsiai – ten vasarom su sesėm karstydavomės, upėje maudydavomės, laipiodavom ant supamo pakabinamojo tilto (kol buvo tvarkingas)...

Kai buvau maža, nesusimąstydavau, ką mena paančyje tie masyvūs akmeniniai griuvėsiai. Vis pamenu, kad

mama pasakodavo apie vandens malūną, apie tai, kad vaikystėje kapstėsi griuvėsiuose ir atkasė didžiulę girną, sudegusių grūdų, surūdijusių durų kabukų, skląsčių. Ji labai mėgo istoriją, nes turėjo nepaprastai gerą mokytoją Dainotą Habdangą (priedas 3), kuris įkūrė Skaudvilėje muziejų, rinko kraštotyrinę medžiagą – ne vienas rinko, o su gausiu kraštotyros būrelio mokinių spiečiumi (pats gausiausias ir mėgstamiausias būrelis, anot mamos, tuometinėje Skaudvilės vidurinėje mokykloje).

Mano mama taip pat uoliai rašė senų žmonių atsiminimus, rinko senoviškus daiktus, nuotraukas ir nešė mokytojui – toji medžiaga ir dabar saugoma Skaudvilės muziejuje. Mama prisimena mūsų proprosenelę Juzefą Mockaitienę (1880 – 1978), kuri tiek įdomybių pripasakojo (mama buvo ketvirtokė, kai ši mirė, sulaukusi 98 metų). Tiesa, proprosenelės duktė, mano prosenelė Bronislava Tamošaitienė (1917 – 2007) nebuvo tokia gera pasakotoja, bet ir aš pamenu jos pasakotų įdomių praeities istorijų.

„ŠIRŠYNAS“

Viena įdomiausių ir tolimą praeitį menančių mano kaimo vietų – tai „Širšynas“. Taip vadino („vadino“, nes pastatai nugriauti 2004 m.) buvusį Norkiškės dvarą. O

„Širšyno“ senatvė...

Dvaras XX a. ketvirtajame dešimtmetyje (1939 m.)

taip – „Širšynu“ – pavadino tikriausiai todėl, kad gyveno daug šeimų, beje, dažniausiai nekokių, nes tarybiniais laikais ten apgyvendino girtuokliaujančius, varganus žmogelius – šie patriukšmaudavo išgėrę, erzeliuodavo, pykdavosi kaip tikros širšės.

Negražus tas pavadinimas, „negražių“ žmonių ten būta – trumparegių, anot „babytės“ (taip vadinu senelę – mamos mamą Dangutę Tamošaitienę (g. 1947 m.), „vyndynių“ (vienadienių), „pluskių“. Padoresni žmonės stengdavosi kiek prasigyventi ir išsikelti geresnėn vieton. Kai kurių ir pavardes atsimename: Dainauskai, Rapolavičiai, Visockiai, Bajorinai, Mozeriai, Genių Alpius („Cholera“ dėl mėgstamo priežodžio pravardžiuojamas), Tarakanovai, Vištartai, Baniai, Anuliai (mano senelio Antano Anulio (1937 – 2007) brolio Petro šeima), Šimkai, Šveikauskiai, Kazlauskienė, Jončaitė Elzbieta, Strigūnienė, Jankaus Marė, Žemėnai, Ūsai, Kubiliai ir kiti. Nugyveno dvarą ir išlakstė kas sau kitos vietos ieškodami... Kai kas jau paliko šį pasaulį... „Strujus“ (mano kitas senelis Juozapas Tamošaitis (g. 1947 m.) pamena, kad vienu tarpu „Širšyne“ gyveno 18 šeimų.

Po 1960 -ųjų metų tarybinio ūkio statybininkai prie „Širšyno“ prilipdė mūrinį priestatą – tai buvo tarybinio ūkio salė kultūriniais renginiams: susibūrimams, vakaronėms, derliaus pabaigtuvėms, kombainininkų šventėms, kino filmų demonstravimui (mama sakė, kad mėgstamiausi filmai buvę indų), šokiams. Buvo „Širšyne“ ir parduotuvė, ten dirbo buvusi mūsų kaimynė Čepauskienė Petrė (amžino jai poilsio). Dvaro klėtyje buvo „kombikormos“ sandėlis.

Šalia „Širšyno“ yra Žibalinės kalnas, tiksliau status šlaitas Ančios upės link. Tai mamos vaikystės šėlionių vieta, nes jos laikais kalnas žiemomis buvo tiesiog „nuzulintas“ čiuožinėtojų, ten netilo smagus vaikų

klegesys. Mamos, nesulaukdamos vaikų, eidavo jų ieškoti, nes šie pamiršdavo viską pasaulyje – ir namus, ir pamokas, ir valgi... O vaikai – kas slidėmis, kas „šlajukais“ (rogutėmis), kas faneros gabalu – vis skriejo nuo kalno. Kartą net Martušiuokai Juozas ir Algis atsitempę arklines roges – tai smagumo buvę (tik nepamąstė, kad ir užsimušti galėję). Mama ir mus vedė prie kalno, pasakojo apie savo smagią vaikystę.

Dabar vaikai „nepuola“ taip kalno, o ir tikrųjų žiemų nebeliko – mat klimato atšilimas.

NORKIŠKĖS DVARO PRAEITIS

Iki Antrojo pasaulinio karo Tauragės krašte būta apie 60 dvarų, kuriuose vyko intensyvus ūkinis ir kultūrinis gyvenimas. Deja, iki šių dienų neišliko nė vieno nenuniokoto dvaro. Apleisti arba visai išnaikinti parkai, pastatų architektūra neprižiūrėta, sudarkyta, o pačių dvarų istorijos neretai liko tik rašytiniuose šaltiniuose, senose fotografijose ir senųjų vietos gyventojų atmintyje.

Mūsų krašte nedaug didingų dvarų ansamblių, daugiausia vienaukščių medinių dvarelių, dar vadinamų „ponų namais“. Tokius dvarus statėsi vidutinio sluoksnio bajorai. Panašus turėjo būti ir Norkiškės dvaras, įsikūręs to paties pavadinimo kaime – Norkiškeje, ant vienos aukštumos, nuo kurios matėsi skubanti upė Ančia, paupio slėnis. Tai viena seniausių Batakių apylinkių gyvenviečių: archeologiniai radiniai byloja, kad čia gyventa jau IX – XI a.

(Nukelta į 16 p.)

(Atkelta iš 15 p.)

XVIII a. šis dvaras priklausė Adakavo dvaro (kokie 6 km į Nemakščių pusę) savininkams Adakovskiams. 1752 m. dvarą nusipirko iš Trakų krašto atvykęs bajoras Andrius Rakauskas (priedas 4). Jam dar atiteko 4 kaimeliai: Kundročių, Kuturių, Nonaičių, Lauginų bei Šiurpiškės palivarkas (gyvas belikęs tik Kundročių kaimelis, jis visai prisišliejęs prie Skaudvilės miestelio). Buvusi Norkiškės dvaro sodyba susidėjo iš dviejų pastatų: buvusio dvaro centro ir už 0,5 km buvusio ūkinio kiemo – palivarko sodybos. Abi dvaro sodybos dalis jungė vaizdingas Ančios slėnis, kuriame buvęs sodas, o dabar nelikę visai nei parko, nei sodo.

Norkiškės dvaro centro sodyba suplanuota XIX a., pastatas buvo pastatytas ar iš esmės rekonstruotas 1870 m. Tai buvo medinis (surestas iš maumedžio ir ažuolo rąstų, apkaltų lentomis) pastatas ant akmenų mūro pamato, stačiakampio plano, vieno aukšto, su mansarda. Pietinėje pusėje buvęs namo korpusui statmenas dviejų aukštų priestatas. Svarbiausias dvarelįo akcentas – mezoninas: juo pabrėžtas pagrindinio fasado priešakys, mezoniną papildė prieangis su balkonu, paremtu kolonomis. Pastatas gausiai puoštas medžio drožiniais (portiko frontonas, langų ir durų apvadai, pastogės juosta, balkono baliustrada). Dvaro rūmuose buvo retų tapytų paveikslų, senų dokumentų rinkinys, nemaža biblioteka, viena didelė patalpa skirta oranžerijai. Švenčių metu namas buvo gausiai iliuminuojamas elektros lempuotėmis.

Prie įvažiavimo į dvarą buvę vartai su medžių alėja, priešais rūmų pagrindinį fasadą buvęs parteris su gėlių klomba, kiek šiauriau – tvenkinukas, nuo pagrindinio kelio į sodybą vedė eglų alėja. Aplink ponų namą buvusi puikiai tvarkoma aplinka: dekoratyvūs gėlynai, takeliai, vejos, karpomos gyvatvorės, prižiūrimi Ančios šlaitai. Mano prosenelė Bronislava tame dvare tarnavo, dažniausiai jai tekdavo prižiūrėti vaiką. Be to, ji buvo siuvėja, tekdavo ir siūti. Ji pamena, kad ponai buvusi labai pasipūtusi, arogantiška, nosinaite nusivalydavusi durų rankenas, kurias lietė tarnaitės.

Sovietmečiu ši plano struktūra sunaikinta: dalis teritorijos užstatyta fermomis, nugriautos arklidės, dviaukštis medinis sandėlis ir ledainė. Kultūros darbuotojų komisija, norėjusi suregistruoti, išsaugoti sovietmečiu meno vertybes, Tauragės apskrityje apsilankė ne visuose dvaruose, tai lėmė keletas faktorių. Komisijai neleista registruoti kultūros vertybių Norkiškės dvare, kuriame tuomet buvo įsikūrę Raudonosios armijos kariškiai, nepadėjo net Švietimo ministerijos

Kultūros reikalų departamento įgaliojimas. Tuomet dvaro savininkas Kazimieras Rakauskas (priedas 4) su šeima buvo suimtas, o vėliau išstremtas į Komiją, kur ir mirė. Nors dvare, kaip buvo minėta, būta retų tapytų paveikslų, senų dokumentų rinkinys, nemaža biblioteka, bet komisija neturėjo teisės registruoti šių vertybių. Visos kultūros vertybės kariškių buvo išstamptos arba sunaikintos. Panaši situacija buvo ir kituose dvaruose, negi tada galėjai paprieštarauti Raudonajai bukagalvių armijai...

Mano senelė Dangutė Norkiškės tarybiniame ūkyje dirbo statybos sektoriuje (maišė betoną „Gandrinėje“ (betono maišyklė ant pakylės), dažė, krovė lentas ir kt.) kartu su „Širšyno“ gyventoja Stase Genyte, pravardžiuojama „Kalakute“ dėl savitos burbuliuojančios kalbėsenos. Stasė – gerokai vyresnė už mano senelę, tad ji buvo tarnavusi dvare ir per poilsio minutes kartais pasakodavo senelei apie dvaro praeitį. Dabar Stasė Genyte gyvena Skaudvilėje, Kundročių gatvėje, yra labai sena ir ligota. Ji pasakojo, kad ne visa dvaro žemė buvo dirbama, buvo daug pievų, nes dvaras turėjo apie 40 karvių, pieną parduodavo. Ančios šlaite buvo padarytas rūsys, kur atšaldydavo pieną. Dvaras turėjo ledainę. Dvare buvo ir savitas vandentiekis, į virtuvę pompa pumpuodavo vandenį, laistydavo oranžerijos augalus. Dvaro lentpjūvė medieną imdavo iš dvaro miškų. Buvo pjaunamos lentos, gontai stogams dengti, daromi net karstai. Žodžiu, ekonomiškai klestėjo Norkiškės dvaras, ponai gerai gyveno, turėjo pelno, pavyzdingai tvarkė ūkį. Pats ponas Kazimieras Rakauskas vadovavo darbams, buvo geras organizatorius, vadybininkas, gebėjo bendrauti, sutarti, laiku išmokėdavo atlyginimus. Žmonės buvo juo patenkinti, blogu žodžiu neminėjo.

XXI a. pradžioje (2004 m.) dėl avarinės būklės nugriauti ir paskutiniai likę dvaro centro sodybos pastatai – medinis dvarelis bei medinė klėtis. Griovė Norkiškės gyventojas Juozas Andriekus su svainiu Kęstu Karlikausku (seniūnijai leidus), grubiai, į malkas... Pro kaminą išlėkė paskutiniai dvaro likučiai, pro trumpareges akis, pro žmogaus bukumą, pro laiko negailestingumą, pro bejausmiškumą... Ir visgi – kodėl taip, kodėl be atsisveikinimo... Kai kurie kaimo gyventojai apie tai išgirdo, kai dvaras jau buvo nugriautas. Net jokia atminimo lentutė nebyloja, kad čia būta kažko vertingo, įdomaus...

Susimąstau... O jei į mano kraštą atvyktų svečių, ką aš parodyčiau, kuo pasididžiuočiau, pasidžiaugčiau, pasidalyčiau... Turime muziejų, gabių menininkų, piliakalnių, gražių gamtos kampelių, seną Tauragės pilį, paminklų...

Iš kairės: dvarvietė šiandien (2008 m.); O takas ir šiandien veda į sodybą...

Tik savos vaikystės takai patys mieliausi... Pamenu, mano teta, atvykusi iš lygumų krašto, visad prašydavosi palydima ant Ančios skardžių. Sakydavo, kad jaučia kažkokį didingumą, stovėdama ant skardžio atbrailos – bijodavau, kad ji nepaslystų...

Kit¹ mano kaimelio šon¹ juosia miškas, beje, jis kertamas, niokojamas, net grybauti nejauku – iškirsto miško „skylės“ tiesiog skaudina, kelia gailėstį šiam gamtos tvariniui.

Bet ne apie tai užsiminiau. Skaudžiausia dėl „nužudyto“ dvaro. Čia anksčiau gyveno žmonės, augino vaikus. Ten vaikštinėjau su draugėmis. Mėgdavau užsibūti verandoje arba „gonkose“, kaip sakydavo prosenelė, atsiremti į storas, aukštas kolonas. Prosenelė pasakojo, kad per karą čia buvo apsistoję vokiečiai, kad jie neskriaudė vietos vargdienių, net mano mažytį dėdę Roman¹ vokiečių daktaras išgydęs be jokio atlygio ir dar davęs gabalėlį šokolado.

Jau prieš keletą metų klasingai tyliai dvaras nugriautas, supjautos malkos ir išvežiotos kažkur... O širdį taip pat tebeskauda... Beliko šiukšlių krūva, nenuvalyta teritorija... Šiukšlės gražiausioje kaimo vietoje... Sušiukšlėję žmonės...

Suprantu, kad trūksta pinigų, kad nėra už ką remontuoti, bet kodėl taip žiauriai išniekino – tikrai nesuprantu... Teliko keletas fotografijų kraštiečių knygoje, Skaudvilės Karšuvos muziejuje, Tauragės „Santakos“ muziejuje... Ir ta baisioji šiukšlių krūva, kuri

skauduliu gula ant širdies... Ji ir šiandien tebėra... Nenoriu to vaizdo...

„NAUJIKĖ“

Už puskilometro nuo centrinių dvaro rūmų buvo ūkinis palivarko pastatas. Jis tebestovi ir šiandien, vietos gyventojai „Naujike“ vadina. Anksčiau pastatas buvo gražus, prižiūrimas, ten gyveno keletas šeimų: Gargasai, Karlikauskiai, Mažeikiai, Baužai, Cinovai, Juozapavičiai. Dabar belikz vieni Cinovai – Genutė ir Vidas, jų vaikai

(Nukelta į 18 p.)

„Naujikė“ šiandien

(Atkelta iš 17 p.)

užaugo, išsilakstė. Pastatas apleistas, mat Cinovas nekoks „gaspadorius“, jis mieliau su taurele „draugauja“.

O senais laikais netoliese būta ir vandens malūno, bet malūnas per karą subombarduotas. Yra akmeninės prielaukos, kanalų liekanos, yra griuvėsiai, prižėlę alksnių. Yra mano mamos Audronės Juciūtės - Anulienės, dar entuziastingos ketvirtokės, penktokės..., kapstyta žemė, po kurios sluoksniu ji rado apanglėjusių, lyg suakmenėjusių grūdų, sudegusių durų metalinių, ne visai surūdijusių kabukų. Ten yra didžiulė akmeninė girnapusė (vaikui atrodė ypatingai didelė!), uždengta žemių, sutrešusių lapų sluoksniu. Mama ir dabar pamena, su koku jauduliu ir polėkiu kapstė ir ieškojo centrinės garnos skylutės. Vaikai ir dabar mėgsta karstytis ant malūno griuvėsių, žaisti. Tik gaila, kad pakabinamojo tilto niekas neberemontuoja... O tokia romantiška savijauta sėdėti ant to liepto, žvelgti į tekantį vandenį, svajoti...

Gal ji buvo keista – maža mergaitė, vaikštinejanti paančiais, dilgėlynais, krūmynais su užrašų knygele ir pieštuku kišeneje, žiem¹ ir vasarą, pavasarį ir rudenį, kartais ir su kastuvėliu. Ir jai buvo visai neliūdna – su ja buvo Istorija. Tiesa, lyg į koki¹ svarbi¹ ekspedicij¹ veddavosi ji mus – tris savo dukras: Rūtą, Inesą (mane), Teodorą - į tas vietas, pasakojo kaip išmanė – be pasirošimo, be knygų, be ypatingų istorinių šaltinių. Ir tai buvo gyvų gyviausia Istorija...

Beje, mama atsimena ir prosenelės pasakojimus apie jos vyro Jono Tamošaičio ir Stanislovo Tamulio darbą tame malūne. Ji prisiminė ir pasakojimą apie čia, malūne, per Antrąjį pasaulinį kar¹ apsistojusius rusus, o už puskilometro, kaip minėjau anksčiau, „širšyno“ dvare, buvę vokiečiai. Apie rusus senolė nieko gero nepapasakojo, tik keikė juos, kad išvedė iš tvarto paskutinį paršelį ir paskerdė, o šeima augino penkis vaikus, kad rusai mėgo lėbauti, triukšmauti, elgėsi įžūliai, grubiai demonstruodami savo pranašumą. Kai kurie būdavo itin žiaurūs – drįsdavo net prievartauti kaimo merginas. Žmonės jų bijoję, slėpdavosi.

Mano mam¹ istorijos mokytojas D. Habdangas net įspėjo, jog apie tai negalima kalbėti tarybinėje mokykloje, nelabai tada ji suprato – kodėl...

Keistas buvo tarybiniais metais istorijos mokymas – jau toks iškraipytas, kad negaliu suprasti, kaip tėveliai galėjo mokytis tokių nesąmonių. Kartą mano sesuo Rūta, VU Istorijos fakulteto Kultūros istorijos ir antropologijos specialybės studentė, rado tarp senų

knygų mamos laikų istorijos vadovėlį – ji tik plyšo juokais iš tokios absurdiškos rašliavos... Mums šiandien sunku suprasti priespaudą, autokratinį valdymą... Ir, galvoju, tegu ginčijasi, riejas politikai – svarbu, kad atvirai išsakytų savo nuomonę, o tuose ginčiuose gal ir tiesa gims... Istorija ją patikrins...

Dyla, griūva malūno likučiai, bet kai juos ardo Laikas ir Gamta – nėra taip skaudu... Skaudu, kai pats žmogus griaua, naikina, degina, trina iš atminties, kai nemato toliau savo nosies...

NORKIŠKĖ

Tai kaimas Batakių seniūnijoje. Iki Batakių miestelio yra 6 km, iki Skaudvilės – 3 km. Tai viena seniausių seniūnijos gyvenviečių, nes archeologiniai radiniai byloja, jog čia gyventa dar IX – XI a. Archeologiniai radiniai – kryžminiai smeigtukai – atiduoti Kauno valstybiniam istorijos muziejui.

Čia būta ir puošnaus bei pažangaus dvaro, kuris priklausė Adakauskams, vėliau Rakauskams. Netoli dvaro yra kalvelė, vadinama prancūzkapiais, ten auga keletas ažuolų – galbūt Napoleono karių ten palaidota, bet kapų supilta nėra.

Per Antrąjį pasaulinį karą, 1941 m. birželį, Norkiškeje vyko tarybinės armijos 125 – osios šaulių divizijos 165 – ojo bataliono ir fašistinės kariuomenės kautynės. Žuvo apie 70 karių.

Sovietmečiu Norkiškė tapo tarybinio ūkiu. Šiandien – kuklus laisvos Lietuvos kaimelis.

ANČIA

Čiurlena upelis sraunus,
O šaltis vis stingdo krantus.
Kovoja upelis su juo,
Ar šviečia saulė, ar teka mėnuo.

Aštrios briaunos ledinės
Veržiasi link upelio krūtinės –
Dar kelios minutės gyvybės,
Bet nieks nepalauš jo didybės.
Jis dar sugrįš į gyvenimą vėlei,

Vos saulė suteiks žavesį gėlei...
Ir čiurlens jis sen'ja vaga,
Ir pamirš , kur nubėgo baltakasė žiema...

*Audronė Juciūtė-Anulienė, 1985-02-06
(Mano mamos eilėraštas, sukurtas, kai jai buvo 15 metų)*

Ančia – tai dešinysis Šešuvies intakas. Upės ilgis 67 km. Ančia pradeda savo kelionį Žemaičių aukštumoje esančiose Klibalių pelkėse, už 6 km. į vakarus nuo Kražių. Pradžioje tai neplatus, krūmynų prižėlęs griovys, vietinių vadinamas deminutyvu - Ančiuke. Tačiau vėliau, susibėgęs su Žioge, Dube ir Skliaučiu, Ančios upeliukas tampa gana sraunus ir vandeningas.

Aukštupyje slėnis neryškus, upė vingiuoja kalvotomis lygumomis. Tačiau ties Antininkais, palindusi po Bijotų – Kražių kelio tiltu, Ančia įteka į siaurą ir gilų slėnį. Čia prasideda staigus šios upės nuolydis. Savo 67 kilometrų kelyje, leiddamasi nuo vidurio Žemaitijos aukštumų į Karšuvos papėdę, ji nusirita žemyn apie 127 metrus. Taigi vos ne po du metrus kas kilometrą.

Srauniausi upės ruožai – nuo Klutupio iki Pelos, nuo Inkstilo iki Batakių geležinkelio stoties (ties Norkiške ji ypač srauni, net grauzia krantus ir gąsdina šalia gyvenančius, mus taip pat, nes šliaužia žemyn šlaitai). Čia nuolydis 2,3 – 2,5 m/km. Sušniokštusi galingais srautais pavasarį (vanduo pakyla iki 2 m), sausesnį vidurvasarį Ančia labai nusenka, vietomis galima perbristi neprisėmus batų. Ties Norkiške išmatavus didžiausią (98,6 kubiniai metrai per sekundę) ir mažiausią (0,018 kubiniai metrai per sekundę) upės nuotėkį, paaiškėjo, kad jis skiriasi bemaž 5500 kartų!

Vagos plotis svyruoja nuo 3 iki 8 metrų, o gylis nuo 0,3 iki 1,0 m., be abejo, yra ir gilesnių vietų, bet jos, ko gero, dirbtinės – išraustos, kad būtų galima maudytis. Prie buvusio dvaro malūno upė giloka (apie 2m.). Žemiau Skaudvilės, Norkiškės, Batakių link, dėl stačių krantų ir gražių atodangų 1992 m. buvo įsteigtas Ančios kraštovaizdžio draustinis, jo apimantis 309 ha. pakrančių teritorijos.

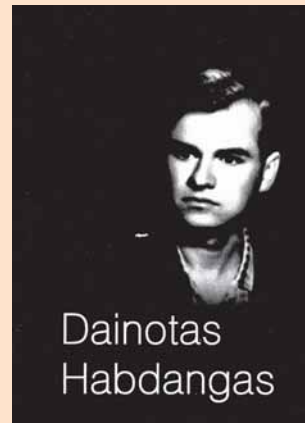
Ančia srauni išlieka iki pat santakos su Šešuvimi. Deja, pasiekusi Šešuvį, linksmuolė Ančia sutramdoma ir toliau teka jau ramiai.

Ančia – istorinė upė. Ji minima kryžiuočių kronikose. 1384 – 1402 m. sudarytuose „Lietuvos kelių pranešimuose“ Ančia ne kartą paminėta. Upė, jos statūs skardžiai padėjo karšuviams gintis nuo kryžiuočių.

DAINOTAS HABDANGAS

(1932–1989)

Nuotraukoje – knygos apie
Dainotą Habdangą viršelis

GYVENIMAS

Aš atėjau ant aukšto upės šlaito.
Po kojomis – vanduo skaidrus sroveno.
Vėjelis lengvas taršė plaukus mano,
Ir spinduliai saulutės auksą švaistė.

Ir aš nuskyniau kuklią ramunėlę,
Ją numečiau į vandenį putotą.
Krante lakštingalos tuoj pabaigė dainuoti,
Lydėjo tylią ir nekaltą gėlę.

Taip ir gyvenimas dažnai mums lemia lemtį, -
Nė ašara nespėja džiūt ant veido,
O jau mirtis melsvas akis užskleidžia.
Tuomet tiktai lakštingalos ant upės kranto
Užtraukia šermeninž, liūdną, tyrą,
Ir tik bangelė mėlyna subyra...

Dainotas Habdangas, 1950-07-28

DAINOTAS HABDANGAS (1932–1989) – garsus Skaudvilės vidurinės mokyklos istorijos mokytojas, tautinės dvasios ugdytojas, bendruomenės budintojas. Gimęs Skaudvilėje, po to iš mokyklos suolo atsidūręs Sibire, nepalūžo. Po Stalino mirties grįžo į gimtuosius namus ir iki paskutinio atodūsio darbavosi savo gimtinės žmonių, istorijos labui.

Be istorijos mokytojo (studijavo Vilniaus universitete) profesijos turėjo dar vieną – Šiaulių medicinos mokykloje buvo įgijęs ir felčerio specialybę. Dirbo ir mokytojumi, ir felčeriu. Laisvalaikį skyrė

(Nukelta į 20 p.)

(Atkelta iš 19 p.)

Skaudvilės miestelio, apylinkių, mokyklos istorijai, kraštotyrai, rengė ekspedicijas po senąją karšuvių žemę. Jis įkūrė Skaudvilės kraštotyros muziejų, dabar pavadintą Karšuvos vardu. Buvo nuolat apsuptas savo mokinių – jaunųjų kraštotyryninkų.

Tai neeilinė asmenybė. Jo organizaciniai gebėjimai, laki vaizduotė, atkaklumas, valia, pasakotojo talentas būrė apie jį vaikus ir suaugusius. Jis ir kūrėjas: rašė eiles, prozinius pasakojimus. Skaudvilės muziejuje (jo įsteigta) yra apie 30 D. Habdango eilėraščių. 2007 m. minėtas muziejus šventė 30 – metį.

1988 m. D. Habdangas Skaudvilėje subūrė Sąjūdžio grupę, kurį laiką jai vadovavo. 1998 m. minint Sąjūdžio 10 – metį apdovanotas Sąjūdžio atminimo medaliu (po mirties).

Lietuvos kraštotyros draugijos VIII suvažiavime 1990 m. Dainotui Habdangui buvo suteiktas šios draugijos Garbės nario vardas, gaila, kad po mirties...

Jis buvo šeimos žmogus – dėmesingas vyras ir tėvas. Šeima augino dukrą ir sūnų. Sunki liga užklupo netikėtai...

RAKAUSKAI

1752 m. Andrius Rakauskas nusipirko Norkiškės dvarą iš Adakavo dvarininko Adakovskio. Rakauskas buvo bajoras, atsikėlęs iš Trakų apskrities. Su dvaru jam atiteko ir keletas kaimų: Kundročių, Kuturių, Nonaičių, Lauginų bei Šiurpiškės palivarkas (gyvas belikęs tik Kundročių kaimelis, jis visai prisišliejęs prie Skaudvilės miestelio). Jo palikuonis Kamilis Rakauskas dalyvavo 1863 m. sukilime, todėl carinės valdžios buvo nubaustas – ištremtas į Sibirą, o dvaras nusavintas ir atiduotas rusų pulkininkui Lvovui. 18 metų Kamilis Rakauskas praleido Sibire, Tobolsko apskrityje. Grįžęs atgavo tik dalį žemės ir miško (dvarui tada priklausė apie 200 ha žemės).

Po Kamilio mirties dvarą paveldėjo jo sūnus Kazimieras. Kitam sūniui, Stanislovui Kamilis paliko Šiurpiškės kaimą su palivarku. Beje, Stanislovas palaidotas senosiose Skaudvilės kapinaitėse prie bažnytelės.

Kazimieras Rakauskas šauniai ir pavyzdingai tvarkėsi tėvo paliktame dvare. Kuriantis nepriklausomai Lietuvai, 1918 m. jis buvo išrinktas į Skaudvilės apskrities komitetą. Komiteto nariai kovojo su plėšikaujančiais nusikaltėliais, bermontininkais. Vėliau vokiečių valdžia Kazimierą už šią veiklą norėjusi sušaudyti.

Beje, Kazimieras Rakauskas buvęs ir ekstremalus žmogus – jis pirmasis savame krašte įsigijo automobilį ir mėgo greitį, be abejo, koks tada galėjęs būti. Mano senelis Juozapas prisimena vieną savo tėvo Jono Tamošaičio (1907 – 1974) pasakotą istoriją, kaip ponas Kazimieras „skraidęs“ savuoju automobiliu, net ne kartą muitinėje nestabteldavęs, o pralėkdamas su vėju... Jis buvo ir šmaikštus žmogus, nevengė su samdiniais pajuokauti, kalbėdavęs žemaitiškai.

Ant Ančios upės jis pastatė užtvanką, tiltą, elektrinę, malūną, lentpjūvę, vilnų karšyklą. Tuo metu tokie įrenginiai buvo laikomi tobulais.

Turėjo ponas žmoną – Eugeniją Stašinskaitę – Rakauskienę. Jie susilaukė vienintelio sūnaus Algirdo, kurį tekdavo prižiūrėti mano prosenelei Bronislavai. Vaikas buvo išleptęs, išdykęs. Suaugęs Algirdas Rakauskas mokėsi Prancūzijoje, Vokietijoje.

Per sovietinį okupaciją¹ Rakauskai buvo išvaryti iš dvaro. Dvare apsisotojo rusų kareiviai. 1941 m. birželio 14 d. Rakauskai ištremti Sibiran. Kazimieras Rakauskas mirė Kirove – pakeliui į tremtį, o jo žmona Eugenija mirė 1942 m. Komijoje. Jų sūnus Algirdas tremties išvengė, nuslėpęs savo kilmę. Jis apsigyveno Kaune, dirbo vairuotojui. Hitlerinės okupacijos metais atgavo savo dvarą ir jame ūkininkavo. Karui baigiantis pasitraukė iš Lietuvos. 1944 m. su šeima išvyko į Vokietiją, vėliau į JAV.

LITERATŪRA

1. Dabulskis A. „Dainotas Habdangas“, „Kalendorius“, K., 2007.
2. Krencienė E. „Mūsų būties vieta Skaudvilė“, Klaipėdos universiteto leidykla, Kl., 2004.
3. „Tauragės enciklopedija“, Tauragės valstybinė spaustuvė, T., 1992.
4. „Tauragės kraštas / Istorija, kultūra, meno paminklai“, Vilniaus dailės akademijos leidykla, V., 2007.
5. Interneto leidiniai: <http://www.musupaveldas.lt/main/nykstantis>; www.sniegozona.lt
6. http://vikingai.aiva.lt/vik.php?f=lietuvos_marsrutai/zemaitija/ancia